

jegyzem, hogy időtlen idők óta felhangzik a panasz a hagyományos nevelési gyakorlat ellen, anélkül, hogy bárki is jobbat ajánlott volna helyette.«

A pozitív irányelveket egyetlen szóba, fogalomba sűrítethetjük: *Haza*. Ennek boldogulása, védelme, fennmaradása, kulturális kapcsolata a világgal (élő nyelvek!),¹ a lehetőségig gazdasági függetlenítés (önellátás!) mindenek előtt. Deák Ferenc szerint: »Első és legszentebb legyen előttem a haza!« (levele egyik barátjának fiához 1840 aug. 15.). Így szól a költő (Tóth K.) is:

Munkálni, tenni és nem kérni bért:
Semmit magunkért, mindent a hazáért.²

Hogy a nevelés ézt a feladatot betölthesse — mondja Imre Sándor — arra mindenki tehet valamit, akiben a nevelői gondolkodás tisztán él. Ennek ugyanis legerősebb vonása a jóakarát, ez pedig úgy nyilatkozik, mint mások megbecsülésére, megértésre és együttműködésre való készség. Kornis Gyula az Apponyiról szóló serlegbeszédében (1940) a magyarságnak örök credóját klasszikus tömörséggel így fogalmazta: »A magyarságnak nemcsak múlt, a pillanatnyi történeti helyzethez mért eszméi, hanem örök, időfeletti, minden korra illő ideáljai és törekvései is vannak.« Ennek az új magyar életnek zsendülését várjuk.

Kemény Ferenc.

KORSZERŰ KÉRDÉSEK A NEVELÉSBEN.³

A 19. század utolsó évtizedeinek lelki képét szemléletesen mutatja be Daumier egyik karikatúrája. A képen széles, színészi mozdulattal egy ügyvéd szónokol a bírák előtt. A párisi világ egy mélybe hullott példányát igyekszik az ártatlanság álarcába öltöztetni hazug szavaival. Ez az igazságot jogi formulák útvesztőiben megtagadó ember a polgári-kapitalista világ kitermeltje és jelképe, aki a tőkést és a tőke áldozatát egyaránt kiszolgálva, mindkettőt kihasználja.

A háború előtti kor képviselőjeként Kayserling »soffőr«-típusát szokták emlegetni, — a technikai látóhatárba szűkült emberét, aki vad tempóban érzéketlenül rohan el az élet finomabb értékei mellett, és céljai kilométerekkel mérhetők.

¹Egyesíteni az igazi európai műveltséget a gyökeres magyarsággal: legyünk minél európaiabbak, hogy azzal magyarabbak lehessünk.

²Ennek az érdekes párhuzama Pestalozzi sírfeliratának két végső sora *Alles für andere, Für sich nichts*.

³Előadás a Magyar Paedagogiai Társaság 1940. ápr. 20-iki felolvasói ülésén.

Vajjon milyen a jelen évtizednek reprezentatív embere? Tán csak nem az óvóhelyeken szorongó, gázálcós ember, a barlanglakók életszintjén, az emberieség, a jogérzés, a könyörület kitagadottja?...

A világháborút követő húsz év látszólagos békeszakaszában állandóan egymás ellen fegyverkező, és fegyveres erejüket békés látogatás keretében megfélemlítés céljából egymásnak mutogató európai államok magatartása, leginkább pedig a múlt év ösze óta folyó események, nem vonultak el nyom nélkül a lelkek felett. A generációk visszahatása azonban különböző. Míg az öregek az Európa színpadán folyó páratlanul izgalmas színjátéknak, a napi híreknek hatása alatt földrengés-talajon állnak, — addig az ifjúság a kockázatnak, a virtusnak, a rendkívülinek szédületében, a valóság talaját nem ismerőn éli a változó létiraknak szenzációit és a sportviadatok megszokott tombolásával nézi a küzdelem távoli porondját, mint egy sportteljesítményt.

Sohasem tapasztalt mértékben van meg annak lehetősége, hogy a nyomtatott betű, az éterhullámain szétáradó szó, vagy mozgóképek szuggesztív hatásain keresztül kiszámított érdekeket szolgáló csoportok a közvéleménynek, a tömegnek, mindenfajta kultúrrétegeknek, *egy egész korszaknak felfogását alakítsák.*

Milyen szemmel nézi mindezt a nevelő? Miként érez felelőséget a korért, melynek ifjúságát, egy egész nemzedék erkölcsi értékvilágát hivatott formálni? A némán rátekinthető gyermekszemek előtt, melyek számonkérlik tőle a felnőttek életének belső ellentmondásait, morális és politikai csapdáit, hazugságszövevényeit, — nem érzi-e magát olyan árusnak, akinek szellemi portékáit a vevő gyanakvó kétkedéssel veszi kezébe?

Aki nevelői hivatását úgy fogja fel, hogy a neki kiszabott művelődési anyagot átadja és egyéb nem tartozik rá, az nem fogja érezni, hogy a nyújtott érték és az átvétel hitbeli erőssége között űr tátong. De az, aki a neveléssel világot szeretne építeni, jobbat, mint amiben él, — magvetőnek tudja magát, aki ki akar vezetni az erkölcsi káoszról egy magasabb értékű világ felé, és az ilyen komoly csödjét látja mai munkánknak.

A világ mély megrendüléssel megy keresztül és ez átalakítóan hat felöttre, ifjúságra egyaránt. Az apokalipszis négy lovasa nem az emberi életet pusztítja elsősorban: lelkeket pusztít a nagy világégésben. A mai európai válság nem olyan, amelyből az ellenállás felkészültségében a hősi magatartás pozitívumai várhatók a nemzetek és egyesek számára. A harc mélyebb és nagyobb annál, amit földi szemmel és öntudattal felmérni tudunk. Az ellenállás, a felfegyverkezés, a jobb mentése csak belső területen történhetik: a lélekben. Minden más tér elzárva előttünk. De ezen aztán királyi hatalom adatott nekünk, nevelőknek. A királyi hatalom úgy értendő, hogy

egy iskola szellemi légköre elég hatalmas, felöleli a 900—1000 tanulón kívül azok hozzátartozóit (a szülőket, sőt a bővített családot). A szellem tisztulását, a mai magatartás irányvonalainak tisztázását, a belső elgyávulással és elernyedéssel szembehelyezkedést ilyen intim szellemközösség állandó, gyógyító és erősítő ráhatásával el tudná kezdeni. Annál is inkább, mert a történelmi pillanat kedvező, mint iránytűt vesztett hajók imbolyognak az emberek. A jelen feszültsége és a mindnyájunkat fenyegető veszély a különben halogatós és közömbös lelkeket is tájékozódást keresővé verdesi.

Mondanivalóimnak célja az, hogy rámutatva a rendkívüli idők okozta lelki változásra, a szellemi felfegyverkezésnek szükségességét és a nevelői felelősség roppant, történelmi súlyát megállapítsuk.

*

Az utolsó két évtized európai eseményeinek hatása alatt mindenekelőtt megrendült bennünk a nemzetközi egyezmények érvényességébe vetett hit. Ez nem közömbös a nevelőkre nézve, nem hatástalan tanítványainkra és mindenek felett a közmorál állásfoglalására nézve. Ezért nem lehet azt mondani, hogy ez politika, tehát az iskola nem vesz róla tudomást. A nevelői munkát igenis erősen érinti az, hogy az adott szó szentségébe vetett hit általában megrendült, eleven példaként igazolva minden egyéni hűtlenséget és szószegést.

Amit apáink még elítéltek a közvélemény erejével, azt az egyéni és közmagatartás terén a mai felfogás megengedi, jóváhagyja, — sőt adott esetben elismeri, mert meggyöngült az erkölcsi elvek ereje és életet szabályozó érvénye. A kis ember csalását gazdasági téren még elítéljük, de a nagyméretű nemzetközi csalások imponálnak, csodálatot váltanak ki, különösen, ha nem gazdasági; hanem politikai téren történnek. A siker imádata, mely gazdasági eltévelyedésekkel szemben is enyhíti a megítélést, politikai sikerrel szemben a kifogásokat nagyrészt elnémítja. Lelki barbárságnak mondhatjuk *Huizingával* a közömbösséget az igazsággal szemben, — a hagyományok, a nemes életformák, a belső kultúra iránti tisztelő megbecsülés-eltompulását a közfelfogásban. Nem lehet közömbös ránk nézve, hogy a valóság, a történelmi jelen mit igazol és mit rombol az értékek világában, mert a közszellem rombolja munkánk szellemi hatását.

Az erkölcsi értékek iránti általános eltompulás hatása alatt vajjon miféle levegőt szív magába az az ifjúság, melyet nevelünk? Járhatunk-e légüres térben? Mai nevelői feladatunk rendkívüli nehézségeit közös munkával megoldani ne törekedjünk?

A világ egészét megzavaró közviszonyok vetülete ott van sajátos *magyar sorsunkon*. A kis nemzetek bizonytalan helyzetében,

örök végvári sorsunkban, beékelve két gigantikus hatalom félelmetes erejének feszítő tengelyébe, itthoni világnézeti harcok között az a feladatunk, hogy szilárd talajra állítsuk az új nemzedék nemzeti magatartását és helytállását. De hogyan? Helyzetünk nem egyszerű. Van egy sajátosan magyar helyzetkép, ami miatt elindított erőnk nem talál mindég rezonáló lelki szervekre és nem talál kedvező atmoszférára.

Legyen szabad szellemi talajvizsgálatunk során azt a társadalmi talajt is megvizsgálni, t. i. a magyar középosztályt, amelyből tanítványaink nagyobb része kikerül. Szükség van erre, mert ne feledjük el, hogy a magyar jövő a középosztály korszerű magatartásaitól és nemzeti felelősségtudatától függ. *Szekeljű Gyula* szerint: »a középosztály kérdése körül forog Európa egész mai vajudása, és életveszélyes zavarai.« Szerinte: »A középosztály nálunk olajként úszik az alsóbb, társadalmi osztály, a városi munkásság és a falusi parasztság fölött, mint külön réteg s szinte egyedül képviseli öntudatosan a nemzeti eszmét és hajtja végre az állami akaratot.« Vajjon az a szellemi és morális erőképlet, melynek középosztályunk ma birtokában van, elegendő-e erre a nemzetmentő feladatra? Készséges-e önkéntes szociális átalakulásra, társadalmi etikájának átértékelésére az új korszellem jegyében?

A mai nevelői tennivalók egyik külön szakasza az, hogy leplezetlenül megismerjük a mai magyar középosztály lelki arculatát, átlagos műveltségét, magatartási formáit és értékvilágát, mert a tanuló belső állásfoglalása döntően emberi és nemzeti területen olyanná lesz, amilyen szellemi levegőt otthonában magába szív a nap nagyobbik részében. A nemzetnevelők *közszellemalakító hatása* is, — amelyben rendületlenül hiszek és amely hit erejében bízva az itt következő gondolatok leírására vállalkoztam, — attól függ, mennyire ismerjük fel e kérdés jó és rossz oldalát.

A középiskolák keretében maga a tanárság mérheti fel könnyen kínálkozó adatgyűjtések nyomán középosztályunk szellemi erőképletét, morális és szociális állásfoglalását és műveltségének fokát. Azt hiszem, tapasztalataink megerősítik a társadalomkutatók megállapításait, hogy összehasonlítva azzal a műveltségi színvonallal, amellyel Deák Ferenc nemzedéke állta körül a vajudó kort, erkölcsi felelősségtudat, egyéni áldozatkészség és műveltségképlet tekintetében ez a mi korunk nem mérhető össze. A régi nemesi gyökérből a külsőségek és látszatok kultusza maradt, és a túlzott osztályöntudat, amely korunk szociális átformálódásának idejében időserűtlen és észszerűtlen, ártó és veszedelmes. Különösen a hivatalnok-osztályból és a városi emberből hiányzik a kis ember, főképen a föld őseréjét tükröző parasztság iránti tisztelet és megbecsülés. Jellemző a görcsös ragaszkodás az »úri« élethez, amely nem a belső nemességet, hanem a könnyű munkával járó és bizto-

sított elhelyezkedést jelenti; nem a képesség arányában kifejtett tanulmányt, elhivatást, munkaszeretetet, hanem képesség nélkül családi összeköttetéssel betöltött pozíciókat, nagy kárára az elhelyezkedni nem tudó, önerejükre támaszkodó tehetséges ifjaknak, és ezzel a nemzetnek.

A középosztály történelmi rendeltetésének legfőbb feltétele az anyagi, hivatali és erkölcsi függetlenség. Ezt sajátos és tragikus történelmi sorsunkban gyökerező okokból elvesztette, — azzal a politikai érzéssel és felelősségtudattal együtt, amely a történelmi magyar nemességet a nemzeti ellenállás és helytállás terén a multban jellemezte. A legutóbbi politikai katasztrófák tették nyilvánvalóvá, hogy nemcsak a szervezetlenség, hanem az osztály tagjainak ijesztő tájékozatlansága történelmi, szociális, gazdasági, külügyi kérdésekben, továbbá a magyarság igazi érdekeinek és hivatásának felismerése terén, okozta részben a nemzeti összeomlást. A politikai megérés jelei az elmúlt két évtizedben sem mutattak változást. Pártoskodás, asszimiláltak, — disszimiláltak, híg magyarok, kuruc-labanc harcok vonják el a középosztály erejét sürgősebb és produktívabb önvédelmi szervezkedéstől. Tegyük hozzá a magunk nevelői tapasztalatait, mindnyájunk állandó megállapításait, hogy tanulóink családjában erős az árnyalatokba finomult, kasztszerű elkülönülés, — szűkmarkúság közcélokkal szemben, — megdöbbentő a könyvhiány és az igazi komoly önművelődési vágy azon az alapon, hogy a társasági életben a belső értékek nem reprezentábilisak. Súlyos tünet, hogy a szellemet a szülők hasznossági síkra süllyesztették, amikor hajlam és képesség ellenére az ifjúság önművelődését és pályáját arra korlátozzák, amit hasznosság szempontjából »tudnia kell«, nem pedig arra a többre, amit ezen felül ismerni akar, — nevelési kérdések megbeszélését pedig arra a területre szűkítik, amelyből az érdemjegy helyzetképe olvasható ki.

Súlyos feladat vár a nemzetnevelőkre, amikor a közszellem megjavítását kéri tőlük a magyar jövő. Amikor azt várja, hogy a magyar közérzület arra a pontra emelkedjék, amelyen mindenki felismeri, hogy nincs kivétel, nincs családi és hivatali előny, nincs különálló védettség, a történelmi vihar pusztító fellege mindenkit elseper, ha belső átforgalmódáson át nem megyünk. Az egyes sorsa a mindenki sorsa. Az erkölcsi felépítésében hibás társadalmi gépezet összeomlása mindenkit maga alá temet, ha nem érzünk mindenért felelősséget a saját személyünkben. A közszellem megjavulásának ellensége: többek között az a hivatalnok, aki felelősségteljes munkáját nem hivatástudattal, hanem hivatali órákkal és előmenettel méri, aki a közbizalommal vagy állami közvagyonnal, az alája rendelt kis emberek sorsával nem bánik lelkiismeretesen, aki a közös magyar sors terheit áthárítva csak személye bebizto-

sítását keresi, aki gyermekei nevelésében első helyen az anyagi elhelyezkedést, nem az egész emberré formálást tűzi célul, stb.

Legyen szabad elmondanom, miben látom a világ eseményeinek súlyos hatása alatt, az önvád és személyes elégtelenség érzésének állandó nyomása alatt, a nevelők nemzetvédelmi magatartásának erkölcsi alapját: a *tartozás érzésében*. A társadalomban tudatosan élő ember szüntelen érzi tartozását a közösséggel szemben. Ez a tartozás leoldhatatlan kötelék. Gályarabság, de valami olyannak rabsága, amelynek terhét hordozni gyönyörűség és amiért szenvedni Istenközelség érzésével jár. Ez a tartozás erkölcsi kötelék, mert elhárítható. Nem kötelező, mert senki sem kívánja. Vállalásáért gúny, gyanakvás, és lekicsinylés jár. Vállalását tartozásunk az Örök Jóval szemben követeli. Ez arra kényszeríti, hogy amíg szívünk és agyunk felismeri az igazság, könnyörületesség és jogosság pusztulását a világban, mindent elkövezzünk, hogy önérdelkeink ellenére is szembeszálljunk a romboló erővel, hogy az Isten igájában álljunk. A tartozás vállalását csak a személyes szociális felelősségérzet fakaszthatja. Minden földi poklokkal szemben él bennünk a szellemvilág morális törvénye. »Élj földi érdekeid ellen az igazságért és magasabbrendű életért!« Ha az örök dolgok időfelettségét felismertük, van erőnk szembehelyezkedni az árral, harcolni a korszellem kinövéséi ellen.

Minél jobban belekapcsolódik a tartozás érzése a legfelsőbb hatalomtól való emberi függés tudatába, annál tisztábban valósul meg a szellemi kultúra számára nélkülözhetetlen fogalom: a *szolgálat* fogalma. Istenszolgálatról emberszolgálatig, alánk rendelt egyének szolgálatáig — és tiszteletéig.

Ami *Kazinczy* idejében a nyelv területén a nyelvújítás volt, az a lelkek területén a magyar önismeret kimélyítése, az a magyar hivatástudat komolyságának felismerése. Nagyon jó az önképzőkörök történelmi szakosztályának munkája a középiskolákban: viták keretében kérdéseket tisztáznak tanáraikkal a fiatalok, a magyar helyzetismeret alapvető normáihoz jutnak, amihez ez az intim keret azért kell, mert kételyek és vívódások megszólalnak, káros propagandák, téveszmék tisztázódhatnak. Irányítólag lehet hatni tanítványainkra, hogy miféle életformát tartsanak jövőjükben értékesnek. Meg lehet mutatni a liberális eszmény: hatalom, biztonság, jólét sekélyes értékét, mert ez a hármasszó lényegében nem más, mint olyan törekvés, amilyenre a kőkorszakbeli ember törekedett.

Kívánatos lenne a középosztály helyzetismeretének és nemzeti önismeretének fokozására *történelmi szemináriumokat* szervezni a szülőknek. Régebben szerzett történelmi ismerettökéjük kiegészítésre, kiigazításra szorul, szellemi látóhatáruk tisztulást kíván. Szá-

szadunk négy évtizede sürített szellemi újdonságokat hozott. A látható történések mögötti láthatatlan erők felismerése nehéz studium, amelyhez hozzáértő emberek vezetése kell. A nagy európai változás hullámai előbb-utóbb kiélezett helyzetbe állítanak minket is. Magatartásunk irányelveit tisztázni, társadalomszemléletet szerezni, a társadalmi etika új fogalmazását elfogadni, *a nemzet tagjává lenni megfelelő munkarész és áldozatrész önkéntes vállalásával*, — mindenki érdeke és feladata. A mód: meggyőzés, a helyzet feltárása, a szükséges magatartás megszerettetése. Kényszer és rendelet csak árthatnának.

E munka eredménye attól függ, hogy a magyar nevelői rendkellő szervezkedéssel a lelki nemzetvédelem ügyét magáévá teszi-e? *Egyetértőn és egyetértően* hatalmas szellemi áram terjesztőivé lehetnek és a nemzet belső átfurmálódásának, a lelki átképzésnek eszközeivé.

*

Miként tudjuk az ifjúság érzületét és belső kötöttségét befolyásolni?

A nevelőket egy kor közszelleme — értve a szellem, az igazságkeresés és erkölcsi igény összességét — azért foglalkoztatja, mert munkájuk talaja a kor szellemi atmoszférája és hogyha az nem kedvező, szavuk pusztába hangzik. Atmoszférát teremteni nem könnyű, de nem is lehetetlen. Példa erre egy-egy szerzetesi, vagy világi iskolának, amely még 50 éves korukban is szellemi kötelékeiben tartja volt növendékeit.

Szembe kell néznünk azzal a ténnyel, hogy a 19. század nehéz szellemi örökséget adott át századunknak mindent földi értékre állító kritikai szellemével. A közvetlen múlt négy tizede pedig az anyagba hullott értelem romboló hatását átvitte erkölcsi területre is.

Amikor tanítói tevékenységünkben a hangsúlyt arra vetjük, hogy a tények, adatok, emlékezeti megtartásából ítéljük meg valamely egyén szellemi érettségét és emberré formálódásának sikerét, — erősítjük az anyagba zárt szellemvilágot. A tények és adatok emlékezeti biztonsága nem tájékoztat arról, hogy miféle értékítéletet fűz hozzá a tanuló, milyen állásfogalmást képvisel most és majdan az életben velük szemben.

Kell, hogy tanításunkban olyan világot építsünk fel tanítványainkban, amelyben uralkodik az erkölcsi *kötöttség érzése*. A kötetlen ember imbolyog a világban, a kötött szilárd talajon jár. A mai nemzedék lelkét minden tárgyban át kell itatnunk azzal a mindent átjáró biztonsággal, mely érezteti vele kötöttségét az abszolútumhoz. Érezze, tudja, hogy van egy világrend, amely számunkéri még gondolatait is, nemhogy cselekvéseit, és amiért felel örök időnkig. Morális önvezetést és felelősségérzést más úton kiépíteni nem lehet.

Lehet a tanítást az értelmi tréning oldaláról is értékelni: megnyit, micsoda biztonsággal tud az értelem felfogni, megtartani, kapcsolni. Legújabb középiskolai utasításaink azonban már arra vetik a hangsúlyt, hogy a régi adatvéső emlékezeti munkát váltsa fel a tanár lélekformáló tevékenysége. Iskoláink nevelő hatásától várjuk az egyéni és kollektív szellem erőinek, látóhatárának, beleérző, asszimiláló tevékenységének kiépítését, a magyar életforma, az erkölcsi értékrendszer alakítását. Szellemi magvetés a tanár munkája, nyomában felsőbbrendű élet csírázik, — de ez esetben a nevelő már inspirátor, nem tréner, — magát, felsőbb önmagát és az örök eszményhez kötöttségét önti tanítványába!

A tanítás folyhat két dimenzióban; a történelmi távlat téri és idői területein, — egyfelől az adat, a tapasztalás, a kísérletezés, — másfelől a képzelet, alakítás, a mélységátvétel vonalán. Előbbinek eszköze a megfigyelés, okoskodás, megtartás, — az utóbbié az igazságnak, a szellemnek megelevenítése. De ebből még hiányzik a tanítás harmadik dimenziója: a mélység- és magasság-dimenzió, — a metafizika. Az élet fája ez az emberben. Gyökerei az örök értékekből szívják az életadó nedvet, koronája csillagvilágokba ér, — azokkal társalog. Ez a harmadik dimenzió, mely a természetfölöttibe nyúl, mai gondolkozásunk mostoha gyermeke. Művészii élmények, a 15. század előtti művészet szimbólumnyelve, a népszokás, a népköltészet és a mese képeinek belső értelme, vagy a legmagasabb költői alkotások és a matematika tévedhetetlen törvényei hoznak belőle ízelítőt. Idegen voltukat a mai világban nem lehet csodálni, a technikai érdeklődés leszakította korunkat a magasabb értékskálákról.

Ha felismertük századunk örökségének szellemi síkról látható hiányait, megmutatkoznak a tömegek erkölcsi magatartásának gyökerei. Feladatunk a nevelés terén ellenmérgeket beadni a szentek példájára, akik mindig azt hozták, ami koruknak legjobban hiányzott. Vegyük például Szent Ferencet, aki a szegénység és nyomor himnuszát és dicsőségét akkor hozta, mikor körülötte tombolt a gyözedelmes pénz és pompa szeretete.

Ellenméregként ajánlható a következő: állítsuk szembe korunk lelki közömbösségével a művészi és irodalmi élmények megrázó mélységeit. Szegénységünket eszményekben gazdagítsuk át nagy életek, nagyméretű emberi magatartások nemes példáival. Az érzelmi felszínesség ellen állítsuk be a testvéri sorshordozás, a társadalomszolgálat, — a segítség tényeit. A gondolati felszínesség és megbízhatatlanság ellen — a kitartóan végzett logikus eszmunka komolyságát és következetességét.

Mindenekfelett építsünk hármass *tiszteletérzést*: a nép, a munka és az élet tiszteletét. Építsük fel őszinte érzések összekötő hídját a kisszámú, de hatalmon álló középosztály és a milliós nép között, amely búzamezők barna barázdái közül és az árvíz alatt pusztuló

Háza romjai alól halkan felénk éneklí, — most még szelíden, megadón és szolgálatra készen: — Mi vagyunk a kenyér és a vér... Éreztesük tanítványainkkal, hogy a nép fiai a ma hősei, mert sokkal többet adnak, mint amit kapnak. Érezze bennük a városi, közép-osztálybeli gyerek a magyar történelmi lét gyökerét is, törzsét is, — magyarságunk szűzen megőrzött igazi arculatát, jó illatú zamatát. Olvasmányainkban adjunk vezető szerepet a nép, a népi munka és a magyar táj hármaskörének. Ismerje meg a magyar föld ősi talajáról leszakadt városi gyerek a sívó hőmökön életet teremtő parasztban a homok hőjét, ismerje meg a sokgyermekes magyar parasztanya életében a mai küzdelmes élet győzedelmét. Az alsó négy osztályban ne az irodalmi műfaj döntse el a szemelvények megválasztását, hanem a nevelő-tartalom. A felső osztályokban az irodalmi elemzés nemzetkarakterológiává és társadalom-ábrázolássá nőjön a tanár kezében. Ez az utolsó három nemzedék szellemi alkotójának és a mögötte folyó történelmi helyzetnek konkrét megismeréséhez kell hogy vezessen. Váltsa fel a műparaszt képét a városi tanulóban az ízes valóság közvetlen élmény formájában, amire a nyári munkatáborok és a cserkészlet kitűnő alkalmat adnak. Innét várható a dunavölgyi nem magyar népek ismerete és objektív megítélése is.

Ha a tények uralják a tanítást és elhanyagolják a képzelő, beleélő és életet formáló erőt, akkor a történelem tanítása nem lehet a magatartást mozgató mély rétegekre: ahol a lelkesedés, a részvétel, a megindulás, rajongás, együttérzés és szenvedélyes szeretet lakik.

Óvakodnunk kell napjaink betegségétől: a *sietéstől*, az elnagyolástól. Századunk lelki állapotának megjavítása azt követeli, hogy a fejlődő lelkeket visszavezessük a nyugodt, mély élmények szélesén rájuk áradó lelki táplálékaihoz. Egy nemzedék, amely előtt futtában villan át egy Szent Ágoston, egy Albertus Magnus alakja száguldó rakétaként, nem gyulladhat fel példájuk nemes tüzén. Siető, túlszűfolt munka-programmjában Platon húsz sorra fakul, Aristoteles gigantikus gondolat-katedrálisa pedig egyetlen logikai sémává.

Felelnem kell még arra, hogy miért hiszem rendületlenül, hogy a nevelők rendje a korszellem romboló hatásaitól érintetlen sziget? Azért érintetlen, mert napi munkájuk nemhogy elszakítaná, inkább állandóan köti őket az értékek világához.

Az ember, aki körül egy világrész égő korongján forog a kocka nemzetsorsók fölött, lekuporodik a gondok és bizonytalanság fénytelen talajába. Éli a gombák vak-süket életét és felejtí a fényt, amelyből származott. Nehéz időkben tömegek is, egyesek is így járnak — és járhatnak is a belső benuultság útjain. A nevelő nem teheti.

Minél megrendültebb odakint a lelki lét, minél foszladozóbb a biztonságérzés, minél bénultabb a *jobb*-ba vetett hit, annál hősiebb erővel kell felszínen úsznia a nevelő lelkében izzó örök bizonyosságoknak. Fényben járni, a fényt sugározni, — ez a feladata! Lelkének szövetét éveken át táplálták és színezték az irodalom, a művészet, a nagy történelmi személyiségek élő vízei. Azonosult velük. Eggyé vált velük. Létének részei. A megélt igazság nem hátrál a múltó hamisságok rakétafénye előtt. Az igazság és szépség, mellyel valamikor földöntúli örömben egyesült és amely naponta táplálja, megedzi arra, hogy bár látja a földült világ képét, elutasítja a feléje úszó erkölcsi tompultság kísértéseit: ő az Értékvilág letéteményese és őre.

Mindenki hullhat néhány lépcsőfokot lefelé, ha elfogja a kicsinyhitűség. A nevelő nem eshet. Szentély a léte, mert naponta táplál szellemmel — és naponta táplálja őt szellemével a *szent* Kultúra.

A világ összefogott, hogy rombolja a kultúrát és szülőanyját: az élet erkölcsi szilárdságát. A nevelő nem inoghat meg, — csúcson jár, múlhatatlan szellemükkel táplálják őt a Legnagyobbak, akik valaha ízlelték az Isten italát. A pénz, a hatalom, a rang boldondjai a Szellem kincseit könnyelműen eldobják és gyerekkoruk tört játékaik közé lomtárba vetik. A kultúra őreit: a nevelőt azonban költők, szentek, apostolok építik szüntelen szent érintésükkel és formálják örökké újjá.

Fájdalommal láthatja a mai kor gondolkodója, hogy korunk szellemi levegőjéből hiányzik: a szilárd erkölcsi talaj, egységes világgép, amelyen lábát megveti az ifjúság; a természet mélyebb lényegével való összeolvadás; a vallási nevelés kiemelése a heti szakorák helyéről és beállítása az életet szabályozó magatartási formák közé; a társadalmi értéktudat megváltozása szülőben és tanulóban; munka- és embertisztelet; irodalmi jelképes utak kiépítése a transzcendens felé.

Kétségtelen, hogy a megismerésnek van földi és hasznossági oldala, van az értelmet csiszoló feladata. stb., de mindez nem elegendő. Van a megismerésnek egy harmadik kiterjedése is: *innét nézve mindennek az ember vonatkozása a legmagasabb értékhez, Istenhez, ad értelmet.* Életformánknak és cselekedeteinknek erkölcsi tartalma és vigyázója ez, — metafizikai vonatkozásunk a Mindenséghez.

Szomorú valóság ezzel szemben az, hogy a közviszonyok hatása alatt az erkölcsi értékvilág hitele az ifjúság előtt mélyen alászállt. A közvélemény alakításában azonban és a középosztály nemzeti hivatástudatának kiépítésében a magyar nevelői rendnek vannak lehetőségei és feladatai. A korszellem romboló hatásától megóvjuk a rendet kötöttsége és hűsége a legmagasabb eszmények értékvilágához.

Domokos Lászlóné.